

Tools Used in Daily Life in the Divan of Yakini

Hussein Abdulameer Talal

Department of Turkish Language, Faculty of Languages, University of Kufa

Received: 28/03/2025

Accepted: 08/12/2025

Corresponding
author:

[hussein.abdula
meer@uokufa.edu.iq](mailto:hussein.abdula
meer@uokufa.edu.iq)

Doi:

[https://doi.org/10.3658
6/jcl.2.2026.0.53.0201](https://doi.org/10.3658
6/jcl.2.2026.0.53.0201)

Abstract

Divan literature, which typically addresses profound and universal themes such as love, nature, and Sufism, sometimes delves into the details of daily life. Divan poets explored the tools used in daily life sometimes symbolically, and other times from a realistic perspective. These tools had a clear impact on the themes and motifs used in Divan literature, and they provided clues to understanding the lifestyle of that period. Thus, they enabled readers to better comprehend the social culture of the era in which the poems were penned, as well as the message the poet intended to convey. When expressing their feelings and thoughts, the poets also employed similes related to the form and structure of the objects they described. Moreover, while explaining the function of these objects, they revealed how these objects gained new meanings when associated with the beloved and how their features resembled those of the beloved, using a refined literary language. Thus, the reader gains knowledge not only of the objects used in daily life in that era, but also of their structure, form, and symbolic meanings. This paper will analyze the concepts related to the tools of daily life mentioned in Yakini's Divan, examining verses and explaining the meanings these terms acquired in the context of the poems.

Keywords: Divan literature, Yakini's Divan, Divan's poetry, daily life, tools.

Yakînî Divanında Günlük Yaşamda Kullanılan Aletler

Huseein Abdulameer Talal

Türk dili ve edebiyatı bölümü, Diller Fakültesi, Araştırma Görevlisi Kufa Üniversitesi

ÖZET

Divan edebiyatı; genellikle aşk, doğa, tasavvuf gibi derin ve evrensel temaları işlerken, zaman zaman günlük hayata dair detaylara da yer vermiştir. Divan şairleri, günlük yaşamda kullanılan aletler bazen bir sembol, bazen de gerçekçi bir bakış açısıyla işlemişlerdir. Bu aletler divan edebiyatında kullanılan tema ve motifler üzerinde etkili olmuş, dönemin hayat tarzını anlamada ipuçları sunmuştur. Böylece okuyucu şiirin yazıldığı dönemin sosyo-kültürünü ve şiirlerde verilmek istenen mesajı daha iyi kavramasını sağlamıştır. Şairler duygu ve düşüncelerini okuyuculara aktarırken ele aldıkları nesnelere şekil ve yapısıyla ilintili benzetmelere de yer vermişlerdir. Ayrıca şairler bu nesnelere hangi amaçla kullanıldığını anlatırken; o nesnelere sevgiliye ne gibi bir anlam kazandığını ve o nesnenin sevgiliye olan benzerliğini edebi bir dille beyitlerinde ele almışlardır. Böylece şair; hem o dönemde günlük yaşamda kullanılan eşyalarla ilgili hem de eşyaların yapısına ve şekline dair bilgi sahibi olur. Bu çalışmada Yakînî'nin divanında kullanılan günlük yaşamla ilgili aletlere dair terimler beyitler incelenerek tek tek açıklanacak ve bu terimlerin beyitlerde kazandığı anlam ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, Yakînî Divanı, Divan Şiiri, Günlük Yaşam, Araçlar.

1. GİRİŞ

Kültür, toplumları birbirinden ayırıp kendine özgü yaşam biçimi geliştirmelerini ve varlıklarını devam ettirmelerini sağlar. Kültürü meydana getiren ve farklılaşmasını sağlayan öğelerin başında toplumun günlük yaşam tarzları, birbiriyle etkileşimleri ve günlük yaşamdaki aletleri kullanma biçimleridir. Toplumların gelenek ve göreneklerini bir sonraki nesle aktarmada kültür önemli bir yer tutmaktadır (Çüçen, 2005, s.2). Yöre kültürü, ülke kültürü, bölge kültürü (Türk Dünyası) ve küre kültürü olmak üzere dört aşaması bulunan kültürü gelecek nesillere

aktarmanın en yaygın alanı edebiyat ürünleridir (Durbilmez, 2019, s.15-35). Halk edebiyatı ve divan edebiyatı eserlerinde maddî kültür, din ve inanışlar, geleneksel ve klasik edebiyat motifleri, türleri, gelenek, görenek, vd. gibi maddi ve manevi kültür ürünleri zengin bir yer tutar (Durbilmez, 2017, s. 21-45). Bu sebeple kadim kültürel unsurların tespitinde divanlar önemli bilgi kaynaklarıdır (Gümüş, 2025, s.212-227).

Maddi parçalarından biri olan eşya, insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Belirli bir dönemde kullanılan kişisel ve günlük yaşama dair aletler o dönemin sosyo-ekonomik durumunu, yaşam biçimini anlamada ve değerlendirmede bizlere imkân sağlar. Günlük yaşamda kullanılan aletler toplumun refah seviyesini gösterirken aletlerin kullanım şekilleri de bizlere dönemin yaşam tarzlarını aktarır. Bir toplumun sosyal hayatını anlamak, o toplumun kullandığı aletleri ve bu aletlerin kullanım şekillerini tespit etmekle mümkündür (Serdaroğlu, 2006, s.10)

Divan edebiyatı geleneği, genellikle aşk, doğa, tasavvuf gibi derin ve evrensel temaları işlerken, zaman zaman günlük hayata ait detaylara da yer vermiştir. Divan şiiri, genellikle aşk, doğa, tasavvuf gibi konuları işlerken günlük yaşamdan bazı nesnelere de kendine şiirlerde yer bulur. Divan şairleri, günlük yaşamda kullanılan eşyaları bazen sembolik olarak kullanarak, bazen de gerçekçi bir bakış açısıyla işlemişlerdir (Macit, 2002, s.35).

16. yüzyılda yetişen pek çok güçlü şairin Türkçe divanları bulunmaktadır (Durbilmez, 1998, s.19-99). 16.yüzyıl şairlerinden olan Yakînî dönemin şairlerinden ciddi manada etkilenmiş ve ortaya koyduğu şiirlerde de bu etkinin yansımaları görülür. Döneminin bilim adamlarından olan Yakînî, edebiyat ve sanatla dolu bir yaşam sürmüştür. Kaynaklarda genç yaşta vefat ettiğine dair bilgiler olan şairin tek eseri Divanı'dır. Dönemine göre son derece önemli ve başarılı bir eserdir. Ayrıca eser; döneminin tarihi ve edebi özelliğini, edebiyat dünyasını ve anlayışını, sosyo-ekonomik durumunu, sosyo-kültürünü, döneminin yaşam biçimini ortaya koymasından dolayı son derece önemli bilgiler içerir. (Zülfe, 2009, s.23).

16. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasal, askerî, kültürel ve sanatsal alanlarda büyük ilerlemeler kaydettiği, imparatorluğun küresel ölçekte etkili bir güç haline geldiği bir dönemdir. Bu yüzyılda sırasıyla II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed gibi padişahlar Osmanlı tahtında bulunmuştur. Özellikle Kanunî Sultan Süleyman dönemi, devletin hem iç hem de dış politikada önemli başarılar elde ettiği, mimarîde klasik üslubun zirveye ulaştığı ve edebî üretimin yoğunlaştığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu

dönemde sağlanan gelişmeler, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel süreçteki en parlak evresi olarak değerlendirilmiştir (Talal, 2025, s.239).

Bu çalışmada Yakînî Divanındaki beyitler tek tek ele alınarak beyitlerde günlük yaşama ait olan aletler incelenerek beyitlerin günümüz Türkçesine aktarımı sağlanarak: Aydınlatma Araçları, Ölçü ve Tartı Aletleri, Yazı Takımları Aletleri, Ev Aletleri ana başlıklarında ele alınarak detaylandırılması sağlanacaktır.

2. Aydınlatma Araçları

2.1.Mum:

Mum, bir fitilin çevresine eritilmiş bal mumu, içyağı, stearik asit ya da parafin dökülerek genellikle silindirik biçimde şekillendirilen ve donduktan sonra aydınlatma amacıyla kullanılan ince, uzun bir araçtır (Devellioğlu, 2007, s. 1026). Osmanlı döneminde, özellikle gece aydınlatmasında mum temel kaynak olarak kullanılmış; saray, konak ve ev gibi mekânlarda bunun yanı sıra kandil, çıra ve balmumu da yaygın şekilde tercih edilmiştir. Benzer biçimde, aynı dönemlerde dünyanın farklı coğrafyalarında da gece aydınlatması benzer teknikler aracılığıyla sağlanmıştır (Mazak, 2015, s. 12).

“Dûd-ı âhum yiridür tutsa yakînî feleği ,İtdi bir şem ‘-i şeb-ârâ yirümi nâr-ı cefâ” (Zülfe, 2009, s.156)

Yakînî, feleği ahımın dumanı tutsa yeridir, çünkü geceyi süsleyen bir mum, yerimi cefa ateşi etdi.

“Tutuşduñ âteş-i hecr-ile her şeb bezm-i fûrkatde ,Yeter yandun gel iy pervâne şem ‘-i encümenden geç” (Zülfe, 2009, s.167)

Her gece ayrılık meclisinde ayrılık acısıyla tutuştun, ey pervane yeter yandığın gel meclisin mumundan vazgeç.

“Nice araya seni bî-tâkat ü ârâm olup, Gel gel iy pervâne ol şem ‘-i şeb-ârâ bundadır” (Zülfe, 2009, s.177)

Seni takatsizce ve dinlenerek o kadar aradım ki; gel gel ey pervane, o geceyi süsleyen mum bundandır.

“Bezm-i belâda şem ‘ gibi gözyaşın döküp ,Her şeb belâ-yı turra-i dilberden aglaram” (Zülfe, 2009, s.223)

Bela meclisinde mum gibi gözyaşı döküp, her gece dilberin saçlarının belasından ağlarım.

“Zulmeti rûşen ider şu‘le-i sûz-ı âhum ,Bezm-i fûrkatde yanan şem‘-i şebistânam ben” (Zülfe, 2009, s.234)

Ah ateşimin kıvılcımı eziyeti parlatır, ben ayrılık meclisinde yanan gece yerinin mumuyum.

“Berg-i hazâna döndü ruhu şem‘-i meclisüñ ,Sen ‘arz idince gün gibi kâfûrdan beden” (Zülfe, 2009, s.235)

Sen, gün gibi kâfûrdan beden arz edince, meclis mumunun yanağı hüznün yaprağına döndü.

“Cemâl-i şu‘le-i yâra gönül pervânesin yandur

Mahabbet şem‘ini iy dil uyandur bir çerâg olsun” (Zülfe, 2009, s.243)

Ey gönül, yâr ateşinin yüzüne gönül kelebeğini uçur da muhabbet mumunu yak, bir ışık olsun.

“Görindi dâmeni altında şem‘den pertev ,Bilindi olduğu iy mâh zülfüññ şeb-rev” (Zülfe, 2009, s.245)

Eteği altında mumdan bir ışık göründü, ey ay, zülfünün gece yolculuk ettiği bilindi.

“Cebînüñ pertevi şöhret virürken mâh-ı tâbâna ,Ruhuñ yanında germ olmak düşer mi şem‘-i sûzâna” (Zülfe, 2009, s.248)

Alnının ışığı parlak aya şöhretlik verirken, yanağının yanında yanan muma sıcak olmak düşer mi?

“Nâr-ı gamdan girye eyler dil yakînî şem‘-veş ,Gayrılar bezminde handân olduğundan baña ne” (Zülfe, 2009, s.253)

Yakînî, mum gibi gamın ateşinden gönül ağlar, yabancılar meclisinde mutlu oluyorsa bana ne?

2.2.Micmer:

Bir diğerk adı mecamir olarak da bilinen micmer; buhurdanlar, içinde tütüsü yakılan kaplar anlamındadır (Devellioğlu, 2007, s.970). İnce mumluk gibi bakırdan ve bronzdan küçük şamdan tarzında yapılmış içinde değişik kokuların yakıldığı buhurdanlığa micmer denir. Zincirlerinden tutularak sallanır ve etrafa kokular saçır (Serdaroğlu, 2006, s.95).

“*Hulk-ı ‘azîmi gâliyedân-ı melâ’ike ,Feyz-i ‘amîmi micmere-gerdân-ı kudsîyân*” (Zülfe, 2009, s.229)

Allah’ın tabiatı meleklerin değerinden çok daha değerli, herkese ait olan feyzi de kutsalların micmer gerdanlısıdır.

3. Ölçü ve Tartı Aletleri

3.1.Mîzân:

Arapça kökenli bir kelime olup *terazi, ölçü âleti, tartı; ölçek* anlamındadır (Devellioğlu, 2007, s.986).

“*Hâk-i pâyuñ cevherin aldukca nakd-i eşk-ile ,Çeşmüm iy yûsuf-likâ san keffe-i mîzân olur*” (Zülfe, 2009, s.184)

Ey Yusuf yüzlü; gözüm, ayağının toprağının cevherini gözyaşı nakdiyle aldıkça, sanki mizan kefesi olur.

3.2.Mihekk:

Asıl adı mihekk olan ve mehenk taşı, ayar taşı olarak bilinen, altının değerinin ölçülmesini kolaylaştıran taşa verilen isimdir (Devellioğlu, 2007, s.972).

“*Bakırın açdı hasm-ı bed-mestüñ ,Olmaz ımış şarâb gibi mehek*” (Zülfe, 2009, s.208)

Kötü sarhoşun hasmı göz damarını açtı, şarap gibi mihek olmazmış.

3.3.Sâ‘at:

Saat sözcüğü Arapça kökenli olup, günün hangi anı olduğunu gösteren alettir. (Devellioğlu, 2007, s.1335). Osmanlı döneminde zaman günlük yaşamda zaman takibi saat kuleleri ile sağlanmaktaydı. Saat kuleleri, tarihsel süreç içerisinde genellikle yerleşim merkezlerinin yüksek veya merkezi noktalarında; cami, saray,

köşk ya da kilise gibi kamusal ve anıtsal yapıların yakın çevresine inşa edilmiştir. Bu yapılar, halkın toplandığı meydanlara hâkim konumlarda yer almakta ve kamusal işlevleriyle dikkat çekmektedir (Yavuz, 2010, s.25).

Batı Avrupa’da saat kulesi inşa etme geleneği, ilk olarak 13. yüzyılda ortaya çıkmış; teknolojik ilerlemelerle birlikte zamanla yaygınlık kazanmıştır (Duymaz, 2003, s.85). Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında ise saat kulelerinin inşası, 16. yüzyılın sonlarına doğru başlamış ve özellikle 19. yüzyılda ivme kazanmıştır (Kuban, 2007, s.53).

“Rûz-ı şümârda alurın hep hisâbını ,Sâ‘at-be-sâ‘at itme baña cevr-i bî-hisâb” (Zülfe, 2009, s.160)

Her saat bana hesapsız eziyet etme, hesap gününde bunların hesabını hep alırım.

“Her taraftan hamle itdi düşmen-i dún üstüme ,Vaktidür bir sâ‘at iy çarh üstüme dön üstüme” (Zülfe, 2009, s.252)

Alçak düşman her taraftan üstüme saldırdı; ey felek vaktidir, bir saat üstüme dön üstüme.

4. Yazı Takımları Aletleri

4.1.Hat:

Arapça'da "çizgi" ya da "sadır" anlamına gelen “hat” (خط) kelimesinden türetilmiş olup, zaman içerisinde özellikle Arap harfleriyle estetik biçimde yazılmış yazı anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde hat, güzel yazı sanatı olarak tanımlanmakta; bu sanatı icra eden sanatçılar ise "hattat" olarak adlandırılmaktadır (Berk, 2006, s. 75).

İslami gelenekte yazı, yalnızca bir iletişim aracı olmaktan öte, kutsal metinlerin aktarımında estetik ve manevi bir araç olarak benimsenmiştir. Bu anlayış, hat sanatının dini ve kültürel bakımdan derin bir anlam kazanmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Kur’ân-ı Kerîm’in mushafalara aktarımında görsellik ve düzenin ön planda tutulması, yazının bir sanat dalına dönüşmesini teşvik etmiştir (Safadi, 1978, s. 12–15).

Hat sanatı tarihsel süreçte birçok farklı yazı stilinin ortaya çıkmasıyla çeşitlenmiştir. Bu yazı stilleri arasında; Kûfî, Sülûs, Nesih, Muhakkak, Reyhânî, Tevkî', Ta'lik, Divânî, Celi, Rik'a ve Ma'kîlî gibi türler yer almakta olup; bunlar kullanım amaçları, harf yapıları ve estetik ölçütlerine göre birbirinden ayrılmaktadır (Derman, 1999, s. 41–62; Pischel-Fraschini, 1981, s. 758).

Hat sanatı yalnızca kâğıt üzerindeki yazılarda değil; aynı zamanda mimari süslemelerde, özellikle cami, medrese ve türbe gibi yapılar üzerinde de yaygın biçimde kullanılmıştır. Yazı, bu yapılarda bir süsleme unsuru olmasının ötesinde, yapıya kimlik kazandıran ve maneviyatını güçlendiren bir işlev üstlenmiştir (Kılıç, 2010, s. 55–78).

“Ol hat-ı pür-çîn içinde hâl-i ‘anber-bâr-ı yâr

Beñzer ol âhûya kim me ‘vâsıdur gülzâr-ı çîn” (Zülfe, 2009, s.142)

O hat-ı pür-çîn(yazı stili) içerisinde, yârin anber kokulu beni o ceylana benzer ki kıvrımlı gül bahçesi meyvesidir.

“Hırz-ı îmân hatt-ı rûyuñ hırz-ı cân hatt-ı lebüñ ,Yazdı anı ehl-i ‘ışk için kirâmen kâtibîn” (Zülfe, 2009, s.143)

İman sığınağı yüzünün hattı, canın sığınağı dudağının hattıdır, onu aşk ehli için kiramen kâtibin yazdı.

“Hattuñı gördükçe ‘aklum aldurursam vechi var ,Levh-i haddüñde yazılmış innehu sihrun mubîn” (Zülfe, 2009, s.143)

Hattını görüp de aklımı aldırırsam sebebi var; çünkü haddinin levhasında “şüphesiz o sihribazdır” yazmış olmasıdır.

“Hatt-ı yâkût-ı lebüñdür cânı teshîr eyleyen ,Bir nigîn-i la ‘ldür ki ism-i a ‘zam bundadır” (Zülfe, 2009, s.178)

Canı büyüleyen dudağının hatt-ı yakutluğudur, bir dudağının mührüdür ki ismi azam bundandır. (Hatt-ı yakut: yazı stili)

“Nûr-ı ruhuñda sanma belürdi hat-ı gubâr ,Bir sîm levha yazdı kazâ sûre-i duhân” (Zülfe, 2009, s.231)

Hat-ı gubar(yazı stili) yanağının nurunda belirdi sanma, duhan suresini kazayla bir gümüş levhaya yazdı.

“Safha-i hadd üzre iy tâvûs-ı zülf-i ‘anberîn ,Hûbluk menşûrına tugrâ-yı ‘âlî sen misin” (Zülfe, 2009, s.241)

Ey anber kokulu zülfün tavusu, had safhası üzerinde güzelliğe yayılmış olan Hz. Ali’nin tuğrası sen misin?

4.2.Mıskala:

Metal veya deri parlatmaya yarar alete mıskala denir. Deri veya metalleri o kadar parlatır ki uygulanan cisim ayna gibi parlar (Devellioğlu, 2007, s.968).

“Hilâl mıskala-i zerle levha-i felege ,Şu resme itmiş-idi nakş ki irmez aña hayâl” (Zülfe, 2009, s.139)

Hilal, altın mıskalasıyla feleğin levhasına, şu resme nakşetmişti ki ona hayal ermez.

4.3.Mühür:

Mühür, genellikle metal, lastik gibi dayanıklı malzemelerden üretilen, bir kişi ya da kuruluşun adının veya unvanının ters biçimde kazındığı araçlardır ve belge ya da nesnelere üzerinde otorite veya aidiyet göstergesi olarak kullanılır (Devellioğlu, 2007, s. 1073). Osmanlı kültüründe mühür kullanımı yalnızca işlevsel bir araç olmanın ötesine geçmiş; estetik, sanat ve maneviyatla iç içe gelişerek köklü bir geleneğe dönüşmüştür. Hat, hakkâklık, bezeme ve kuyumculuk gibi zanaat dallarını bir araya getiren Osmanlı mühür sanatı, hem teknik beceri hem de sanatsal incelik gerektiren özgün bir disiplindir. Osmanlı dönemine ait mühürler; resmi belgelerde kullanılan devlet mühürlerinden, kişisel kullanım amaçlı şahıs mühürlerine; vakıf işleriyle ilgili mühürlerden, mistik ve koruyucu anlamlar yüklenen tılsım mühürlerine kadar çeşitli türlerde sınıflandırılmaktadır. Bu mühürler, altın, gümüş, bronz, pirinç ve bakır gibi çeşitli madenlerin yanı sıra akik, kantaşı ve yeşim gibi kıymetli taşlar üzerine oyularak üretilmiş; sülüs, ta’lik, nesih, reyhanî ve divani gibi farklı hat stilleriyle estetik bir biçimde bezenmiştir (Tali, 2013, s. 530).

“Bak la’l-i yâra mühr-i süleymân degül midür ,Menşûr-ı hüсне kaşları ‘unvân degül midür” (Zülfe, 2009, s.187)

Yârin dudağına bak, Süleyman’ın mührü değil midir? Kaşları güzellik prizmasına unvan değil midir?

“Müher idüp ‘aks-i leb-i yâri süleymân yine .Her perî-peykeri efsûn ile teshîr itmiş” (Zülfe, 2009, s.199)

Süleyman yine yârin dudağının yansımasını mühr edinmiş ve her peri, peyki efsun ile sihirlemiş.

5. Ev Eşyaları

5.1. Âyîne(Mir'ât):

Ayna, tarih boyunca yalnızca fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda sembolik anlamlarla yüklü kültürel bir öge olarak değerlendirilmiştir. Türkçede "gözü" ve "mirat" gibi karşılıkları bulunan ayna; cilalı ve sırlı cam yüzeyiyle ışığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü aktaran bir araç olarak tanımlanır (Devellioğlu, 2007, s.81). Bu yönüyle hem gündelik yaşamda işlevsel bir eşya hem de sanat ve edebiyat alanlarında anlam yüklü bir metafor olarak öne çıkmaktadır.

Özellikle klasik Türk edebiyatı içerisinde ayna, çok katmanlı sembolik anlamlar taşımaktadır. Divan şiirinde ayna; parlaklık, güzellik, cila ve gönül gibi kavramlarla ilişkilendirilerek işlenmiştir. Aynanın cilalanmış parlak yüzeyi, maddi güzelliğin ve içsel saflığın metaforu olarak kullanılmış; buna karşılık zamanla paslanması ya da kararması, ruhsal bozulma ya da dünya hayatının geçiciliği gibi temalarla anlamlandırılmıştır (Serdaroğlu, 2006, s. 82).

*“Şark u garbı seyr kıl mir'ât-ı iskender-misâl ,Çünkü ruhsârüñ-
durur âyîne-i 'âlem-nümâ”* (Zülfe, 2009, s.157)

İskender aynası misali doğu ve batıyı seyret, çünkü âlem mektubunun aynası yanağında durur.

*“Karşu göster ruh-ı gül-berginüñ âyînesini ,Tûtî-i tab'umi
söyletmege iy şekker-leb”* (Zülfe, 2009, s.162)

Ey şeker dudaklı, tabiatımın papağanını söyletmek için gül yaprağının ruhunun aynasına karşı koy.

*“Cefâsı sengini ol yâr eksük itmez-iken ,Nedür dil âyînesinde bu
inkisâr 'aceb”* (Zülfe, 2009, s.162)

O yar cefa taşı eksik etmezken, gönül aynasındaki bu kırılma nedir acaba?

*“Hâl sanma o mehüñ âyîne-i rûyında ,Sûret-i merdümek-i dîde-i
giryânuñdur”* (Zülfe, 2009, s.181)

O ay yüzlünün aynasındaki ben sanma, çünkü o, ağlayan gözün gözbebeğinin yüzüdür.

“Mihri ruhsârûnla her yüzden tecellâ eyledüñ ‘Âşıkun âyîne-i kalbin mücellâ eyledüñ” (Zülfe, 2009, s.213)

Yanağının güneşiyle her yüzden tecelli eyledin, aşğının kalp aynasını parlak eyledin.

“İy yakînî gönül âyînesini sâf eyle ,Lem ‘a-i mihri nigâr-ıla aña vir saykal” (Zülfe, 2009, s.219)

Ey Yakînî, gönül aynasını saf eyle, güneşinin parıltısıyla sevgiliye parlaklık ver.

“Cebînüñi gören âyîne olur giryân ,Ki hâle içre görüleydi mâh olur bârân” (Zülfe, 2009, s.228)

Alnını aynada gören ağlayan olur, çünkü daire içinde yağmur görülseydi, ay olurdu.

“Ruhuñ âyînesin gösterme kendin görmesün agyâr ,Görinme sakla mir ‘ât-ı ‘izârûñ hod-nümâlardan” (Zülfe, 2009, s.232)

Yanağının aynasını gösterme ki yabancılar kendini görmesin, yanağının aynasını kendini görenlerden sakla görünme.

“Gül ruhuñsuz bülbül-i tab ‘-ı yakînî lâl olur ,Söylemez âyînesiz tûtî kelâm-ı sükkerîn” (Zülfe, 2009, s.239)

Gül yanağın olmadan Yakînî'nin tabiatının bülbülü lâl olur, papağan, şekerin kelamını aynasız söylemez.

“Nazar kıl âyîne-i rûy-ı yâra ‘ibretle ,Yakînî kılma göze hvâb-ı gafleti perde” (Zülfe, 2009, s.251)

5.2. Yastık(Bâliş):

Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder anlamına gelir. Yastık, tarihsel ve kültürel bağlamda hem işlevsel hem de sembolik anlamlar taşıyan bir ev eşyasıdır. Genel anlamıyla yastık; başın altına konulan veya sırtı dayamak amacıyla kullanılan, içi genellikle yün, pamuk, kuş tüyü ya da çeşitli otlarla doldurulmuş küçük minder biçiminde tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2007, s.102).

Geleneksel Türk ev kültüründe yastıklar, yalnızca rahatlık ve konfor sağlamakla kalmamış; aynı zamanda oturma düzeninin, misafir ağırlama kültürünün ve iç mekân estetiğinin de önemli bir parçası olmuştur. Malzeme seçimi ve süsleme biçimleri, ait olduğu dönemin sosyal ve ekonomik yapısını yansıtmaları bakımından dikkate değerdir.

“Bâlîn idindi hâr-ı mugaylân-ı kûyuñı ,Hazz itmez oldu pister-i semmûrdan beden” (Zülfe, 2009, s.234)

Köyün dikenli çalısının dikenini yastık edindi, beden semmur yatağından haz etmez oldu.

“Cemşîd-i çâr-bâliş-i eyvân-ı kibriyâ ,Hurşîd-i subh-sancak u mâh-ı zuhal-mekân” (Zülfe, 2009, s.229)

Kibir köşkünün şiltesinin Cemşidi, sabah sancağının güneşi ve zuhal mekânının ayıdır.

5.3.Yatak:

Uyumak veya dinlenmek gibi amaçlarla üzerine veya içine yatılan; yün, pamuk, kuş tüyü gibi maddelere kılıf geçirilerek yapılan şilte, dōşeğe yatak denir. Yatak, insanın uyuma veya dinlenme ihtiyacını karşılamak amacıyla üzerine veya içine yatılan bir eşya olarak tanımlanmaktadır. Genellikle yün, pamuk, kuş tüyü gibi dolgu malzemeleriyle hazırlanıp bir kılıf içerisine yerleştirilerek şilte veya dōşek biçiminde kullanılır (Komisyon, 2005, s. 1673).

“Haste-hâl oldu gönül tâb-ı teb-i hecrûñle ,Pister-i gamda yatur derdüñ-ile tep tenhâ” (Zülfe, 2009, s.155)

Gönül ayrılığının hararetiyle hasta oldu, derdinle gamın yatağında beni yalnız yatır.

“Gam pisterinde derd-ile cân virmedin yetiş ,ÿy cân tabîbi hâl-i dil-i bî-mecâli gör” (Zülfe, 2009, s.176)

Ey can tabibi mecalsiz gönlün halini gör, yetiş gam yatağında derd ile can vermedim.

“Dâg-ı ruhsârûñ-ıla kim ki cerâhat bulmaz ,Pisterin berg-i gül eylerse de râhat bulmaz” (Zülfe, 2009, s.191)

Yanağının dağıyla kim cerahat bulmazsa, yatağını gül yaprağı etse de rahat bulmaz.

“Pisterin berg-i gül itse vechi var iy lâle-hadd ,Oldı her yüzden ser-âmed dilber-i mümtâz zülf” (Zülfe, 2009, s.203)

Ey lale yanaklı, yatağımı gül yaprağı etse yüzü var; çünkü zülûf, her yüzden ileri gelen seçkin bir dilber oldu.

“Düşdüm firâk pisterine zâr u bî-mecâl ,Bir derde ugradum ki halâsa mecâl yok” (Zülfe, 2009, s.206)

Mecalsiz ve inleyerek ayrılık yatağına düştüm, bir derde uğradım ki kurtulmaya mecal yok.

“Bîmâr hâtırın sora gel iy tabîb-i cân ,Kim fûrkat eyledi yirümi pister-i helâk” (Zülfe, 2009, s.207)

Ey can tabibi, gel hastanın hatırını sor, helak yatağından yerimi kim ayırdı.

“Gelmedüñ pister-i gamda göre ben bîmârı ,Künc-i hasretde bu dil-hasteyi zâr eyleme gel” (Zülfe, 2009, s.218)

Ben hastayı gam yatağında görmeye gelmedin, bu hasta gönlü hasret köşesinde gel zar etme.

“Belâ-yı hecr-ile cân viridi yurken pister-i gamda,Zülâl-i la‘lini emdüm hayât-ı câvidân buldum” (Zülfe, 2009, s.224)

Gam yatağında uyurken ayrılık acısıyla can verdim, dudağının saflığını emdim ebedi hayatı buldum.

5.4.İğne, iplik:

Tekstil ve dokuma sanayisinde temel bir girdi olarak değerlendirilen iplik, doğal (pamuk, keten, yün, ipek) ya da sentetik (örneğin naylon) kökenli liflerin bükülerek bir araya getirilmesiyle elde edilen uzun, ince yapılı bir malzemedir. Bu yapı, liflerin düzenli bir biçimde sarılmasıyla oluşur ve iplik, gerek el sanatlarında gerekse sanayi tipi üretim süreçlerinde dokuma, örme ve dikiş gibi pek çok uygulama alanında yaygın biçimde kullanılmaktadır (Komisyon, 2005, s. 610).

İğne ise, ipliğin kumaşa geçirilmesini sağlayan temel bir araç olarak tanımlanır. Genellikle metalden, özellikle de çelikten üretilen bu araç, ince ve sivri uçlu olup bir ucunda ipliğin geçirilebilmesi için bir delik bulunur. El dikişinde yaygın olarak kullanılan iğne, terzilik, nakış, yama gibi el emeğine dayalı üretim biçimlerinde vazgeçilmez bir araç olarak işlev görür (Komisyon, 2005, s.610).

“*Târ kıldı tenümi sûzen-i gam çihremi zerd ,İgneden ipliğe dek şerh idüñ o tannâza*” (Zülfe, 2009, s.250)

Gam iğnesi çehremi sarı, tenimi siyah etti, o herkesle alay edeni iğneden ipliğe kadar şerh edin.

5.5.Sifâl:

Arapça kökenli bir sözcük olan “sifâl”, Türkçede çeşitli anlamlar içeren çok anlamlı bir terim olarak kullanılmaktadır. Başta kırık, testi ve saksı parçaları, çanak ve çömlek gibi pişmiş toprak ürünlerinin kırıkları olmak üzere; aynı zamanda fıstık, ceviz ve badem gibi sert kabuklu yemişlerin dış kabuklarını tanımlamak için de kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı ağız ve yerel kullanımlarda orak anlamına da gelmektedir (Devellioğlu, 2007, s.1406).

“*Açıldı çinî sifâl içre ak karanfiller ,Degül felekdeki yir yir kevâkib-i rahşân*” (Zülfe, 2009, s.144)

Çini testi içinde ak karanfiller açıldı, felekteki yer yer parlak yıldız değil.

“*Seg-i kûyuñla hem-sifâl olmak ,Ulu ni‘met büyük sa‘âdetdür*” (Zülfe, 2009, s.189)

Köyünün köpeğiyle kadeh arkadaşı olmak, ulu nimet, büyük saadettir.

“*Yakîniye seg-i kûyuñ sifâlin görmedüñ lâyük ,Kulından iltifâtın kesdi sultânumdan ummazdum*” (Zülfe, 2009, s.226)

Yakîni’ye köyün köpeğinin testisini layık görmedin, kulundan iltifatı kesti, sultanımdan ummazdım.

“*İcâzet vir kilâb-ı kûyuñ-ıla hem-sifâl olsun ,Yakîni bendeñe bir mansıb ihsân eyle sultânum*” (Zülfe, 2009, s.226)

Sultanım, emir ver köyünün köpekleriyle kadeh arkadaşı olsun ki Yakîni kuluna bir makam ihsan etsin.

5.6.Tâs:

İçerisine sıvı maddeler konulmaya yarayan ayaksız, yuvarlak, madeni kabın ismidir. Divan edebiyatında genellikle felek, şekil itibarıyla ters dönmüş tasa benzetilir (Serdaroğlu, 2006, s.117).

“Gireydi nâz-ıla hammâma ol serv-i sehî-kâmet

Ayagına su îsâr ider-idüm tâs-ı çeşmümden” (Zülfe, 2009, s.232)

O düzgün boylu servi, nazla hamama girseydi, gözümün tasından ayağına su dökerdim.

5.7.Surâhî:

Su şişesi olarak tanımlanmaktadır (Komisyon, 2005, s.1436).

“Hurmetle tut surâhî şikest olmasun meded ,Ansuz gönülde sâkî dürüst olmaz inkisâr” (Zülfe, 2009, s.169)

Hürmetle tut sürahi kırılmasın yardım et; çünkü saki, onsuz gönülde tam kırılma olmaz.

“Surâhî ber-karâr olsun gümüş peymâneler dönsün ,O şem ‘-i meclis-ârâ şevkına pervâneler dönsün” (Zülfe, 2009, s.244)

Sürahi kararlı olsun, gümüş kadehler dönsün; o meclisi süsleyen mumun şevkiyle pervaneler dönsün.

“Egmez surâhî câma baş eyler mücâdele ,Ol ser-keşüñ bogazını al sâkıyâ ele” (Zülfe, 2009, s.251)

Sürahi kadehe baş eğmeyip mücadele eder, ey saki, ele o inatçının boğazını al.

5.8.Tarak:

Saç ve sakalın kıllarını ayırıp, onları düzgün tutmaya ya da saç tellerini tuturmaya yarayan dişli alete tarak denir (Komisyon, 2005, s.1525). Tarağın üzerinde değişik işlemler olabilmektedir. Hamamlarda kullanılan tarakların üzerinde rastıkla yazılmış “Sıhhatler Olsun” yazısı vardır (Serdaroğlu, 2006, s.75).

“Şâne alup destine agyârdan zülfin tarar Âh ez-dest-i cüvânân-ı perîşân-ihtilât” (Zülfe, 2009, s.200)

Başkasından eline tarak alıp zülfinü tarar, ah o karışık saçlı genç delikanlının elinden.

“Diller anı şâneler soñra perîşân-hâl olur ,Zülfüne igen tolaşmasun mu ‘anber kâkülüñ” (Zülfe, 2009, s.215)

Güzel kokan kâkülün zülfünde dolaşmasın, çünkü gönüller onu önce tarar sonra da perişan halli eder.

SONUÇ

Yakînî Divanı'ndan seçtiğimiz örneklerle şekillenen bu çalışma, divan şiirinde yer alan gündelik yaşam eşyalarının, dönemin zihniyetini ve yaşam kültürünü günümüze taşıyan en önemli kaynaklardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Şair, gündelik hayatta kullanılan nesnelere kimi zaman sembolik bir anlam yükleyerek, kimi zaman ise realist bir yaklaşımla şiirine dâhil etmiştir. Buna ek olarak şair, duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarırken, ele aldığı nesnelere biçim ve işlevine bağlı olarak çeşitli benzetmelere başvurmuş; bu nesnelere kullanım amacını açıklarken, onların sevgiliyle nasıl bir anlam kazandığını da beyitlerinde ustalıkla işlemiştir. Yakînî, yaşadığı dönemin maddi kültür unsurlarını yalnızca betimlemekle kalmamış; okuru, o çağın sokaklarında gezdirerek ve o dönemin evlerinde misafir ederek evlerde kullanılan eşyaları canlı bir anlatımla ele almıştır. Ayrıca yazma araçlarından ölçüm aletlerine kadar uzanan geniş bir nesne yelpazesine de yer vererek, yalnızca şiirsel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bir panorama da sunmuştur. Bu yönüyle divanlar, yazıldıkları dönemin ruhunu ve kültürel dokusunu anlamamızda vazgeçilmez kaynaklar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Berk, M. U. (2006). *Hat sanatı ve tarihçesi*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı
- Çüçen, A. K. (2005). Kültür, Uygarlık, Evrensellik ve Çok Kültürlülük. *Uludağ Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı 4, Sayfa 111-115.
- Derman, M. U. (1999). *İslam kültüründe hat sanatı*. İstanbul: Antik A.Ş. Yayınlar.
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Haz. S. Güney Çal; 24. bs.). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Durbilmez, B. (1998). *Muhyiddin Abdal Divanı (inceleme-tenkitli metin)*. (Doktora tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Durbilmez, B. (2017). *Türk dünyası kültürü-1*. İstanbul: Ötürken Neşriyat Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk kültür coğrafyası*. Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları. İstanbul: Ötürken Neşriyat Yayınları.
- Gümüş, Ş. (2025). “Nisârî Divanında bulunan kültürel unsurlar üzerine bir inceleme”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 34, 212-227. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1649252>
- Kılıç, A. (2010). Hat sanatının mimariye yansımaları. *Sanat Tarihi Dergisi*, 19(2), 55–78.
- Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Macit, M. (2002). “*Divan Estetiği*”. Eski Türk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yay.
- Mazak, M. (2015). *Türkiye’de Modern Aydınlatmanın Başlangıcı ve Aydınlatma Tarihimize Genel Bir Bakış (1853-1930)*. İstanbul: Kültür A.Ş.
- Pischel-Fraschini, G. (1981). *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*. İstanbul: İstanbul Görsel Ansiklopedik Yayınlar.
- Safadi, Y. H. (1978). *Islamic calligraphy*. London: Thames and Hudson.
- Talal, H. A. (2025). Yakînîdivanında Kumaşlar, Kıyafetler Ve Kıyafetlerin Tamamlayıcı Unsurları (Aksesuarlar), *Diller Fakültesi Dergisi*, Sayı 51, Sayfa 237-256. <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2025.0.51.0237>
- Tali, Ş. (2013). Kayseri Etnografya Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mühürleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 27, Sayfa 521-545, İstanbul. <https://www.sosyalara.stirmalar.com/articles/assessment-on-ottoman-period-seals-found-in-kayseri-ethnography-museum.pdf>
- Yavuz, Y. (2010). *Osmanlı Kent Mekânında Anıtsal Yapılar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Zülfe, Ö. (2009). *Yakînî Divanı (İnceleme- Metin ve Çeviri- Açıklamalar- Sözlük)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

References

- Berk, M. U. (2006). *The Art of Calligraphy and Its History*. Istanbul: Kubbealti Publications.
- Turkish Language Association Commission (2005). *Turkish Dictionary*, 10th Edition. Ankara: TDK Publications.
- Çüçen, A. K. (2005). Culture, Civilization, Universality and Multiculturalism. *Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy*, Issue 4, pp. 111–115.
- Derman, M. U. (1999). *The Art of Calligraphy in Islamic Culture*. Istanbul: Antik Inc. Publications.
- Devellioğlu, F. (2007). *Ottoman–Turkish encyclopedic dictionary* (S. Güney, Prep.; 24th ed.). Ankara: Aydın Bookstore.
- Durbilmez, B. (1998). *The Divan of Muhyiddin Abdal (Study and Critical Edition)*. (PhD Dissertation). Fırat University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Elazığ.
- Durbilmez, B. (2017). *Turkish World Culture – I*. Istanbul: Ötüken Publications.
- Durbilmez, B. (2019). *Turkish Cultural Geography*. Folklore and Literary Studies. Istanbul: Ötüken Publications.
- Gümüş, Ş. (2025). “A Study on the Cultural Elements Found in the Divan of Nisârî.” *Journal of Divan Literature Studies*, 34, pp. 212–227. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1649252>
- Kılıç, A. (2010). “Reflections of Calligraphy Art in Architecture.” *Journal of Art History*, 19(2), pp. 55–78.
- Kuban, D. (2007). *Ottoman Architecture*. Istanbul: Yapı Kredi Publications.
- Macit, M. (2002). “Divan Aesthetics.” In *Handbook of Old Turkish Literature*. Ankara: Grafiker Publications.
- Mazak, M. (2015). *The Beginning of Modern Lighting in Turkey and an Overview of Lighting History (1853–1930)*. Istanbul, Turkey.
- Pischel-Fraschini, G. (1981). *Art History Encyclopedia*. Istanbul: Visual Encyclopedic Publications.
- Safadi, Y. H. (1978). *Islamic Calligraphy*. London: Thames and Hudson.
- Talal, H. A. (2025). Fabrics, garments, and complementary elements of clothes (accessories) in the Yakîni Divan. *Journal of the College of Languages (JCL)*, (51), 237–256. <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2025.0.51.0237>

- Tali, Ş. (2013). "An Evaluation of Ottoman Period Seals Found in the Kayseri Ethnography Museum." *International Journal of Social Research*, Issue 27, pp. 521–545. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/assessment-on-ottoman-period-seals-found-in-kayseri-ethnography-museum.pdf>
- Yavuz, Y. (2010). *Monumental Structures in the Ottoman Urban Space*. Istanbul: History Foundation Publications.
- Zülfe, Ö. (2009). *The Divan of Yakîni (Review – Text and Translation – Explanations – Dictionary)*. Ankara: Ministry of Culture and Tourism, General Directorate of Libraries and Publications.

الأدوات المستعملة في الحياة اليومية في ديوان ياكيني

حسين عبد الأمير طلال

قسم اللغة التركية وآدابها، كلية اللغات، جامعة الكوفة

المستخلص

الأدب الديواني، الذي يعالج عادةً موضوعات عميقة وعالمية مثل الحب، والطبيعة، والتصوف، يتطرق أحياناً إلى تفاصيل الحياة اليومية أيضاً فقد تناول شعراء الأدب الديواني الأدوات المستعملة في الحياة اليومية بوصفها رمزا تارة، ومن منظور واقعي وتارةً أخرى فكان لهذه الأدوات تأثيراً واضحاً على الموضوعات والزخارف المستعملة في الأدب الديواني، كما قدّمت أدلة لفهم أسلوب الحياة في ذلك العصر، وبهذا تمكن القارئ من استيعاب الثقافة الاجتماعية للعصر الذي كُتب فيه الشعر، فضلا عن الرسالة التي أراد الشاعر إيصالها من خلال قصائده، ولأجل نقل مشاعرهم وأفكارهم إلى القراء، استعمل الشعراء أيضاً تشبيهات مرتبطة بشكل وبنية الأشياء التي تناولوها وعند وصف الغرض من استعمال هذه الأشياء، أوضحوا كيف اكتسبت معاني جديدة عند ربطها بالمحبة، ومدى تشابهها بها، مستعملين لغة أدبية متميزة في أبياتهم وبهذا لا يكتسب القارئ معرفة فقط بالأشياء المستعملة في الحياة اليومية في ذلك العصر، بل أيضاً بتركيبها وشكلها ودلالاتها الرمزية.

في هذه الدراسة، سيتم تحليل المصطلحات المتعلقة بالأدوات المستعملة في الحياة اليومية كما وردت في ديوان ياكيني، من خلال استقصاء الأبيات وشرح كل مصطلح على حدة، مع توضيح المعاني التي اكتسبتها هذه المصطلحات في سياق الأبيات.

الكلمات المفتاحية: الأدب الديواني ، ديوان ياكيني، شعر الديوان، الحياة اليومية، الأدوات.